

Да ли су Срби собом донели ову племенску установу, или се она развила тек у њиховој новој постојбини, то се нас слабо тиче. Али је међутим изван сваке сумње, да су многе уједињене задруге очувале своју самосталност, и да су створиле ширу заједницу или племе. Земљиште, на коме је тако племе становало, и које је било племенска својина, звало се жупа. И данас у Босни називају католичку парохију «жупом», а свештеника «жупником», пошто и парохијани чине једну заједницу. Као што је старешина управљао задругом, тако је и жупа имала свога властитог поглавара, жупана, кога су, по свој прилици, бирале из своје средине задруге једнога племена или управо старешине ових задруга, са особитим обзиром на заслужност и старост.

По томе је била последица природнога развитка, што су поједине породице или управо задруге дошле до већег значаја, и себи задобиле и осигурале повластицу, да се из њихове средине бирају жупани. Још није дакле жупанство постало наследно, али како је било ограничено на неколико породица, то се и ове породице над осталима узвисише не само по уважењу, него мало по мало и по вршењу политичких права. Из ових породица постао је за тим привилегисани сталеж код Срба, по појму северозападне Европе племство, или по изворном српском изразу властела.

Порекло српскога племства може се дакле свести на избране поглаваре и на одомаћење бирачког права у појединим породицама. Појам о породици ваља разумевати по општем словенском тумачењу (као задругу), а не по схватању западне Европе.

У данашњој (кнежевини) Србији још се налази ова установа "задруга", иако је почела опадати. И у угарско-хрватској Војничкој Крајини доскора је постојала. У северним крајевима Херцеговине и у Црној Гори, где се настанише најснажнији српски досељеници, који су умели најбоље да сачувају своју самосталност и најчистије да одрже своје особине, налази се и данас така установа, као што смо је горе описали.

Као што је племство тако је и највиша власт у држави српској поникла из племенског или жупанијског строја. Видели смо, да су Срби у време свога досељења, а и у познијим вековима, више или мање, зависили од Византије. Власт грчких царева била је онда већ и сувише лабава, да би могла и становницима тако удаљених провинција наметнути обвезе правога државног поданства. Они без сумње задовољни беху, ако су им Срби извештај данак давали, или им по некад слали војску у помоћ, или бар ако су у теорији врховну власт Византије признавали. Срби су по томе били готово независни у својим унутрашњим пословима. И само се по тој, посве лабавој свези српских земаља са државним средиштем, може објаснити околност, што се Срби, већ у оно доба често и више пута успешно борише против царевој војске.

Жупани су дакле — што се тиче унутрашњих послова — тако исто независно владали над племеном или жупом, као што је поглавар задруге владао над задругом. Но власт њихова није била неограничена. Нећемо овде покушати, да решимо питање, да ли се ови поглавари називаху «жупани», или по мњењу других «кнезови», или се служише једним и другим именом у једном истом смислу. О називу кнеза говорићемо још опширније.